

Boa har fire øjne og den venter på dig under en sten

En rejseberetning om børns leg blandt shuarindianere

Vi sidder på en væltet træstamme ved floden. Lizandro siger: – Jeg kan se mudder. Jeg gentager: – Jeg kan se mudder. Så siger jeg: – Solen skinner herved. – Solen skinner på floden, siger Lizandro. – Floden hedder Tayunts, lyder det fra Lizandro. – Vi sidder ved Tayunts, siger jeg.

Tayunts er en biflod til Río Pastaza, ved jeg. Río Pastaza forgrener sig på østsiden af Andesbjergkæden i Ecuador og har været en del af shuarindianernes liv i århundreder. Floden er transportvej i en ufremkommelig jungle, et spisekammer, en afgrænsning af territorier og en kilde til myter og fortællinger.

– Jeg ser en bro, siger Lizandro. – Jeg ser en bro, siger jeg. Broen hæver sig grå og mægtig over buskads og vand. Den kraftige beton er stribet af alger, og forskellige tornede gevækster vokser ind i furer og revner. Broen stammer fra midten af 80'erne. Den lokale bus kører over Tayunts. Endda flere gange om dagen ad den hullede grusvej, der strækker sig fra Macas til Puyo. Men det er stadig et af de mest fremskudte vejanlæg i junglen. Øst for denne vej kører der ikke busser. Rejsende, der vil frem her, må oftest finde vej i kano eller gå til fods i denne udstrakte, grønne verden.

– Jeg ser en sten til tøjvask, siger jeg. – En sten til tøjvask, er svaret. Lizandro er 12 år. Han har knaldsort, skinnende hår og går lidt tungt i et par velvoksne gummistøvler. Lizandro viste mig rundt dagen efter min ankomst. Tålmodigt fortalte han om stedet her. Vi stod midt i et *centro*, en landsby, med navnet *Uunt Chiwias*. Lizandro førte mig hen mod skolen, og vi så en række lysegrønne træhuse med bølgebliktage.

Mens vi gik midt ude på legepladsen, fortalte Lizandro om frikvartererne. Vi så også på *chagras*, haver med kaffebuske, kakaoplanter og bananpalmer af mange forskellige slags. Vi gik forbi et hus, der fungerede som et lokalt fængsel, og Lizandro fortalte hviskende, at tyveri blev straffet med to dage derinde. Hans stemme blev endnu mere lav og forsigtig, da vi kiggede på gravpladsen omme bag trækirken: – Om natten kommer der nogen og stjæler skeletterne, fortalte han.

Vilde børn i vand

– Mudderet er rødt, siger Lizandro. Floden har gravet sig ned i junglen, og vi sidder nærmest i en kløft, hvor vandets brusen lukker alle andre andre lyde ude. Det er rigtigt, hvad Lizandro siger, flodsiderne består af rødt, fedtet ler, der er slimet og glat.

En dag inviterede børnene mig på fisketur. De stillede sig helt op på tæerne på en bæk i køkkenhytten og kunne lige få fat på de lange, smækre pinde, som lå gemt under tagets fletværk. Liner og kroge fulgte med ned. Børnene organiserede hurtigt en jagt på orme, der omhyggeligt blev pakket ind i store blade.

Jeg var her sidst for ni år siden. Og jeg besøgte første gang min værtsfamilie, Chuint, for 13 år siden. Også dengang mødte jeg et overvældende børneliv. Der var børn i alle aldre overalt, børn som pludselig dukkede op og lige så pludselig forsvandt.

Lizandros små søskende, Nardie på otte år og Edy på fem, gik foran, da vi skulle ned og fiske. Børnene balancerede ud i vandkanten, idet de

holdt fiskestængerne langt ud i strakte arme. De stod helt, helt stille, bevægede så stængerne en anelse og gik med sikre skridt lidt længere ud på fedtede grene og sten, der lå sammenmast i flodbredden.

Fiskeriet blev afløst af badning. En dreng på otte år, Max, stødte til selskabet. Han viste mig, hvordan det gælder om at gå ud midt i floden og så pludselig lade sig rive med af strømmen og drive afsted i rivende fart under vandet for så at dukke op et stykke nede. – Vi har en leg her, får jeg at vide. Vi leger *venados de perros*. En slags vandhunde, forstår jeg. Jeg tvivlede ikke på, at stedet er godt til sådan en leg, efter at have set Max' sorte hårtop forsvinde i strømhvirvlerne.

Han fortalte om legen: – Vi kæmper nogle gange mod hinanden, når vi bader. Dem, der er hunde, angriber de andre børn for at spise dem. Hundene skubber børnene langt ud i vandet, forfølger dem, helt ud, hvor vandet når dem til halsen. Der er mange børn med, også piger, vi er vilde, det er sjovt. Nogle græder også.

– Der er en sten i floden, siger jeg til Lizandro under vores vedholdende udveksling, mens vi sidder på den væltede træstamme. – En sten, siger han. – En sten i floden. Engang skete der det, at jeg blev revet med af strømmen, fortsætter han. – Jeg flød ned ad floden og kunne ikke stoppe. Jeg var bange, jeg prøvede at gribe en lian. Men jeg var heldig, jeg fik fat i en gren, og jeg stak den i flodbunden, så jeg ikke drev med længere. Jeg kravlede ind til bredden, og så var jeg reddet. Men jeg endte næsten helt nede ved Pastaza-floden.

Robotter og ninjaer

– Der er ledninger. Lizandro peger op. To sorte streger hænger højt oppe mellem flodbredderne. – Ja, der er ledninger, siger jeg. Det er noget af det nye. Sidst jeg var gæst her, sad vi i mørke om aftenen og kunne netop se gløderne, der ulmede som røde øjne under konernes store gryder i køkkenhytten. Nu er der strøm i junglenatten. Og lys. Og tv.

Indimellem er tv'et tændt om dagen. Søndag formiddag kunne jeg høre det gennem brædevæggene. Jeg fandt børnene forsamlede inde i min værtsfamilies hus. De havde lagt nogle bænke ned på gulvet, så sæderne dannede rygstøtte. Der sad vel 12-15 børn foran tv'et. Jeg så en båd fare gennem et stort åbent fremtidslandskab, en science fiction-by på den lille blålige tv-skærm. Båden forvandlede sig til en flyvemaskine. Derefter så jeg nogle menneskelignende robotter.

Programmet sluttede straks efter. Jeg nåede kun at se nogle minutter af det. Tv'et var stadig tændt, men børnene rejste sig. Nogle begyndte

at tegne. Andre gik ud og fandt den pynt, der blev brugt lørdag aften under den gensynsfest, der blev afholdt i anledning af min ankomst. De tog bladpynten på, undersøgte det og begyndte at lege med det.

Hele børnegruppen var klædt ud under gensynsfesten. Iført smalle palmeblade, der blev viklet omkring hoveder, maver og ben, viste de optrin, situationer fra livet i junglen: jagtscener, danse, sange, familieliv og jalousidramaer.

– Det har regnet. – Det har regnet, svarer Lizandro. Det er rigtigt, og derfor er strømmen så kraftig i floden. – Der er hugget trin ud i leret, siger Lizandro. – Man kan gå ned uden at falde, fortsætter jeg. Vi kigger på vandet og forsøger at finde nogle ord, der passer til floden og dens omgivelser.

– Vandet er mørkt. – Vandet er mørkt, siger vi. Herude står stjernerne helt tydeligt i den blæksorte junglenat. De funkler hele himmelhvælvningen rundt, helt ned til horisonten. Mørket sænker sig klokken syv hele året rundt. En aften hørte jeg nogle mærkelige lyde i mørket bag husene: – *Chuim, chuim, chuim*.

Det var seks drenge i en voldsom leg. Jeg kunne knapt nok skimte børnene i mørket. De mindste drenge sad på ryggen af de lidt større drenge. Deres ben var fremstrakte, højt løftede. Det gjaldt om at sparke til de andre. – Benene er våben, fik jeg at vide. Vi skal vælte de andre. Vi siger som ninjaer, når vi kæmper: – *Chuim, chuim*. Vi leger det hver aften.

– Vi leger også krig lige før, det bliver mørkt, beretter drengene. – Så deler vi os i to hold. Det ene hold skal lukke øjnene. Så gemmer de andre sig og tæller: en, to tre. Så finder vi dem og skyder dem og slår dem ihjel. Vi laver geværer af stænglen fra en plante, *papa china*. Nogle gange leger vi, at vi tager fanger, som vi bagbinder og torturerer for sjov.

Jeg spurgte til det med ninjaerne: – Vi kender dem fra fjernsynet, fra *Chavo del Ocho*. Det er det, vi ser.

I en vejkant

– Der er træer, siger Lizandro. – Ja, træer, gentager jeg og kigger på nogle bregner, der står ved siden af træstammen, vi sidder på. Bregnerne er vel mindst fire, fem meter høje. Vegetationen ser smuk ud, men hvis man bevæger sig et par skridt væk fra vej og sti, bliver ens færden hurtigt usikker på grund af torne, stængler og mudder.

En dag var jeg ude og samle græsstrå sammen med de mindste børn, Edy og Nardie. Vi gik langs grusvejen. Edy begyndte at tælle sine strå. – 10 strå! sagde han. Nardie sagde med et grin: – Jeg har 110! Børnene

fortsatte med at finde græsstrå. Nardie samlede dem omhyggeligt i et bundt, hun sørgede for, at enderne sluttede det samme sted. Jeg gik også i gang med at samle strå. Så talte børnene igen, stemmerne smeltede sammen under optællingen, det blev til 39 strå. Vi sammenlignede bundter af strå. Jeg anede ikke, hvad det gik ud på.

Nardie fortsatte med at ordne strå og snoede dem om håndleddet. Så fandt hun en pind og prøvede at sætte stråene på enden af pinden. Vi begyndte at gå tilbage mod husene. Edy hoppede op og slog mig let på kinden. Han opfordrede mig til at slå igen. – *Despacio*, forsigtigt. Det var et tjat. Man skulle prøve at ramme hinandens kinder, mens man gik. Legen hed *tocar cara*.

Vi vendte tilbage til huset. Jeg så nogle kvinder og børn i pænt tøj gå af sted med grene i hænderne. De gik ned mod kirken. De store grene var højt løftede over kvindernes hoveder. Der skulle være gudstjeneste. Bladene på grenene var flettede i kunstfærdige mønstre. Det var søndag denne dag, palmesøndag. Der var øjensynligt tale om en form for udsmykning til gudstjenesten.

Jeg fik den tanke, at legen med græsstråene var børnenes fortælling om det, der var sket, og som skulle ske: dels festen om aftenen, hvor udklædningen bestod af blade og dels forberedelserne til palmesøndag.

– Hvad kan du se mere? – Ikke mere. Lizandro og jeg rejser os og kravler op ad lerskrænten. Da vi er oppe, kigger vi tilbage på kløften,

på floden og det grønne buskads, der omkranser flodlejjet. Vi står lidt. – *El Boa* er i vandet, siger Lizandro, – den vil spise mennesker. Jeg bliver stående. – Boa tager fat i hælen på os, når vi er i vandet, siger han. Lizandro siger det lavt, næsten konstaterende. Det går op for mig, at det er en boaslange, han taler om. Vi går op mod husene, vi skal møde familiens andre børn. Vi skal til at tegne. Jeg har medbragt tuschpenne og en papirblok.

Fascination og skræk

– Boa er der, når vi bader.

– Jeg har også set den, når vi fisker, lyder det ved bordet, da vi er i gang med at tegne. Jeg spørger til det. Der er pludselig åbnet for noget ganske vigtigt, som intenst berører de fem børn omkring tegnepapirerne.

– Boa har en hule under en sten. Den venter på os.

Børnene tegner løs, de tegner floder og slanger. Slangen er stor, den strækker sig langt ud i floden på nogle af tegningerne. Børnene maler prikker, striber og mønstre. Dyret har et stort hoved og en spids tunge.

– Vi nærmer os roligt det sted i floden, hvor Boa gemmer sig, og så tænker vi på Gud.

Jeg noterer ned, hvad børnene siger, og jeg spørger undervejs, om jeg forstår ordene rigtigt. Det går hurtigt nu, der bliver tegnet og fortalt i voldsomt tempo hen over bræddebordet. Jeg kan ikke nå at skrive, hvem der siger hvad. Børnene fortæller både til mig og til hinanden. Det sker i en blanding af spansk og shuar.

– Men Boa stikker af, når du stikker armen ind til den i hulen.

– Det er ikke farligt, men man er bange.

– Den, vi har set, er lille, men nogle er så store, at de kan spise et menneske.

– Nogle af dem er 20, ja, 30 meter lange. Sådan en Boa er tyk som et lår, og den kan forlænge sig som gummi og blive endnu længere.

– Øjet er rødt, den har fire øjne, lyder det så.

– Ja, to i hver ende.

– Jamil og Lizandro så Boa, da de fiskede.

– Vi leger, at vi er boaslanger nede i vandet, når vi bader.

– Vi har også set Boa i *Ocho*.

Jeg forstår ikke helt, hvor det er, børnene har set Boa?

– I fjernsynet, i programmet *Chavo del Ocho*.

– Boa i *Ocho* er mest farlig.

– Ja, Boa er i filmen, og den vil spise *Ocho*.

– Boa er større i filmen end her i junglen. Den vil spise *Ocho*, og den

vil have fat i Chapulín. Men Ocho er gode venner med Chapulín. De hjælper hinanden mod Boa.

– Både Chapulín og Ocho er bange for Boa.

– Ocho skynder sig hjem til sit hus.

Jeg spørger til, hvordan Chavo og Chapulín ser ud. Jeg forstår, at hovedpersonerne er en slags rumvæsener, og at kæmpeslangen er en anden hovedfigur. Det er vanskeligt at forstå børnenes forklaringer, og jeg forsøgte senere, forgæves, igen at følge med i børnenes tv-kigning. Det lykkedes ikke under dette ophold i Uunt Chiwiás.

– Boa er *brava*, boaslangen er vild og modig!

– Nej, den er *feo, baboso*. Dum og grim!

Fortælling og grundbetydninger

Jeg har i min beretning tilstræbt at fastholde et perspektiv, hvor kontakten til børnene er omdrejningspunktet. Jeg lytter, undres sammen med dem, venter, kigger mig omkring, oplever og sanser så meget som muligt af det, der er på færde. Dette har jeg søgt at formidle fremfor fx at anlægge en mere beskrivende eller analytisk holdning til lokale sociale, historiske og kulturelle forhold.

Dette særlige perspektiv, deltagelsen i børnenes lege og fortællinger, er for mig at se ikke en forenklet tilgang til socialt liv, men derimod et interessant og krævende perspektivvalg. Vi har at gøre med almene og dog ofte usete eller knap hørlige ytringer, som her får sin særlige opmærksomhed.

Jeg foretager bl.a. det valg, at jeg så at sige bygger mine metodiske overvejelser ind i *fortællinger* om mødet med børnene. Dette sker fx, da Lizandro og jeg sad ved floden og på skift satte ord på, hvad vi kunne se. Her var vi velsagtens i færd med en nærmest semiotisk analyse af denne geografis grundbetydninger. Jeg husker ikke præcist, hvordan det startede. Det var ikke en del af en plan eller overvejelse. Det skete nærmest bare. Måske var anledningen min overraskelse over indianersamfundets omfattende kulturelle opbrud. Det kom til udtryk i mit behov for enkelthed. Samtidig indebar kontakten en sprogøvelse: mudder, sol, bro, ledning er ord, der kan bruges i det fremmede.

Resultatet blev, som det fremgår, at roen eller strukturen i denne kontaktform formentlig var medvirkende til, at Lizandro pludselig begyndte at fortælle om Boa. Og dette førte til, at børnegruppen senere gav udtryk for, hvad der virkelig brændte på hos dem.

Lizandro og jeg startede med en serie af grundbetydninger, mens vi sad på den væltede træstamme, og forløbet endte med fascination og fortæl-

linger omkring tuscher og tegninger. Afstanden mellem disse yderpunkter er måske ikke så stor. De kan supplere hinanden og vekselvirke.

Boa i brydningsfelter

Jeg vil afslutte med et par betragtninger mere om det kulturelle opbrud, der finder sted ved Uunt Chiwias.

Den egentlig interessante bro er velsagtens ikke den af beton, broen fra 80'erne, der er stribet af alger, og som fører over Tayunts. Det er derimod min opfattelse, at børnene viser vigtige eksempler på former for kulturelt brobyggeri midt i opbruddet.

For det første samlede to af børnene strå. Det var en så diminutiv kulturel betydningsdannelse, som det næsten kunne være: to små børn i en vejkant et sted i Sydamerika! Men jeg er ganske overbevist om, at de var i færd med en vigtig fortolkning af usædvanlige begivenheder. Dels en festaften, hvor børnene optrådte og stod i centrum; gæsten fra Europa var kommet igen efter ni år. Og dels palmesøndagen. En kirkelig begivenhed, der blev forberedt i familierne, og som samtidig repræsenterede et både latent og voldsomt sammenstød mellem den katolske kirke og shuarernes traditionelle myter og skikke.

I legen med stråbundterne genfortalte børnene begivenhederne på en måde, der var forståelig og mulig for dem. En narrativ brobygning i vejkantens stov.

For det andet blev Boa hovedperson. Børnenes udsagn var på den ene side præget af en blanding af skræk og frydefuld fascination. Samtidig viste fortællingerne, som børnene skabte om Boa, sammenhæng og handlemulighed, en bro der, hvor sprækker og kløfter åbner sig i accelererende kulturelle opbrud.

Børnene brugte fx det, de så i tv, til leg og fortælling nede i floden Tayunts og bag huset i mørket. De erfaringer, børnene høstede i kropslige lege i vand, mudder og krat, gjorde børnegruppen formentlig fuldt brug af, når de så og fortolkede tv-programmerne. Børnene oplevede Boa i tv'et, de fortalte om dens gemmested og væremåder, børnene legede, at de var Boa, og de tegnede den. I fortællingerne om Boa dannede børnene forbindelseslinier mellem på den ene side junglen som fysisk realitet og legested – og på den anden side tv-programmet *Chavo del Ocho*.

Børnene var i færd med at tolke og forme deres liv. Det skete i leg og fortælling og med baggrund i de mange muligheder, livet i Uunt Chiwias gav dem. Jeg tvivler alligevel på, om de kommer helskindede gennem disse processer. Sker kulturmøderne ved Tayunts og Uunt Chiwias på bare nogenlunde lige betingelser?

Da jeg skulle ned til floden for at blive vasket, mødte jeg Nardie og Edy. De sagde: – Pas på, at Boa ikke kommer og tager dig!

Besøget hos Chuint i Uunt Chiwias, Ecuador fandt sted i påsken 2001. Tidligere besøg skete i 1988 og 1992. Den aktuelle rejse var støttet af Danidas Oplysningsbevilling.

Baggrundsinformationer

Indianere i Ecuador v. Lars Henningsen og Lisbeth Fejerskov, Dansk Sang. 1994. (Tværfagligt undervisningsmateriale, 3.-4. klassetrin)

Iscenesætter v. Lars Henningsen. (Video)

Papegøjejagten v. Lars Henningsen. (Video)

Se: www.zipzap.dk/sydamerika:

Artiklen foreligger i en spansk oversættelse på denne hjemmeside.

Se i øvrigt:

Chavo del Ocho: <http://www.zonalatina.com/Zldata91.htm>

Artiklen »Boa har fire øjne og den venter på dig under en sten« er bragt til Uunt Chiwias i en spansk version sammen med fotografier fra besøget.